

Korompay H. János: „Bénúlt idegre zsongító hatás”. Arany-elemzések

(Budapest: Universitas Kiadó—MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, 2019), 300 l.

Korompay H. János az utóbbi időszak Arany-kutatásának meghatározó alakja, aki akkor vette át a kritikai kiadás sorozatszerkesztését, amikor az éppen végzetesen elárvulni látszott, és képes volt új lendületet vinni a megfénkenlő látszó textológiai feldolgozó munkába. Kitartó és módszeres tudományszervező munkájának eredményei az utóbbi időben egyre látványosabbak lettek: Korompay vezetésével nemcsak sikerült befejezni az 1950-es években indult kritikai kiadás sorozatát, teljessé téve végre Arany levelezésének a korpuszát (ennek jelentőségét az Arany-kutatás szempontjából nem lehet eléggé nagyra becsülni), hanem újra-indult egy koncepcionálisan megújított kritikai sorozat is, amelyből immár négy kötet napvilágot látott. Ehhez a munkához csak úgy lehetett a siker reményében hozzáfogni, ha előbb Korompay meg tudja szervezni azt a szakembergárdát is, amely egy ilyen természetű feladathoz kellően felkészült és elszánt; s mindezek után ezt a csapatot finoman, de határozottan össze is kellett fognia és irányítania. Ehhez a komoly empátiát igénylő munkához Korompay alkalmasnak bizonyult, s megkérdőjelezhetetlenül lett az Arany-kutatások legfőbb koordinálója. A nemcsak sorozatszerkesztőként, hanem időnként sajtó alá rendezőként végzett munka volt annak záloga is, hogy a 2017-es Arany-évforduló valódi és maradandó eredményeket tudhat maga mögött. Korompay H. Jánosnak – úgy is, mint a Magyar Tudományos Akadémia Arany-emlékbizottsága szakmai irányítójának – oroszánrésze volt abban a szervezőmunkában, amely ebből az alkalomból különböző, igen fontos kiadványokkal hozzájárult az alkalom szakmai tartalommal való gazdagításához.

Éppen ezért csodálkozhat az, aki kévéssé ismeri a szakma belső erőviszonyait, hogy neki mindmáig egyetlen kötete sem jelent meg Arany Jánosról, vagyis éppen a költői életmű egyik legjobb ismerőjének hiába kerestük volna valamiféle, a kutatásait összegző munkáját. S nem azért, mintha ne lettek volna ilyen témájú, fontos publikációi. Aki ezt eddig nem tudta volna, azt most végre meggyőzheti ez a frissen megjelent kötet.

Ezért is van különös jelentősége annak, hogy Arany születése 200. évfordulójának köszönhetően, igaz, az emlékévhöz képest egy kis csúszással, de mégiscsak összeállhatott és megjelenhetett Korompay első, Arany Jánosnak szentelt tanulmánykötete, amely rögtön szerzőjének egész eddigi, Arannyal kapcsolatos kutatásait. Nem egységes monográfia ez, még csak nem is egyetlen problémakör köré épített tanulmányfüzér, hanem egy, a szerző érdeklődésének irányait s ezek változásait dokumentáló gyűjtemény.

Ennek felel meg a szerkesztés is. A szövegek eredeti formájukban szerepelnek (tehát nincsen beleépítve az újabb szakirodalom az irodalomjegyzékbe vagy a tanulmányok szövegébe – legföljebb a kritikai kiadás időközben megjelent újabb köteteinél gyanakodhat az olvasó az utólagos beillesztésre). Többféle, más és más típusú közegnek szánt írás került így egymás mellé: hogy csak példákat említsék, találunk itt tudományszerűsítő cikket (*Az Arany-hagyaték múltja és jövője*), populáris célú szövegkiadáshoz szánt utószót (*Utószó a Petőfi és Arany levelezése című kötethez*), aprólékos filológiai tanulmányt (*A szövegközlés megbízhatósága. A Petőfi–Arany-levelezés kritikai kiadásairól*) vagy éppen a szerző korábbi, recepciótörté-

neti kisonográfijának Aranyra vonatkozó részletét, önálló tanulmányként (*Baude-laire fogadtatásának kezdete*). S noha a szerző mindenhol megadta az eredeti megjelenés idejét, az egykorú publikálás helyét azonban már nem tartotta szükségesnek közölni (bár a tanulmányok szinte mindegyike standard darabja az Arany-szakirodalomnak, az igazi szakmabeli olvasó amúgyis ismeri ezeket az adatokat, vagy ha nem, hát könnyen kiderítheti...) Az írások viszont nem a keletkezési sorrendjük szerint kerültek egymás mellé, hanem témájuk szerinti, laza időrendben. Vagyis a szerző nem azt tekintette a kötet legfőbb feladatának, hogy öndokumentálás legyen, amely kronológiailag számol el a kutatási eredményekkel és ezek egymásra épülő, belső logikájával. Így az olvasónak ugyan egy kissé nehezebb érzékelni a szerző Arannyal kapcsolatos felfogásának a módosulását, de amit helyett megkap, ez egy eleven, szinkrón módon is érvényesnek tekinthető, számos vonatkozásra kiterjedő, bár nem szintetikus Aranykép. Korompay kötetének az egységét éppen az adja meg, hogy a szemlélet alapvetően változatlan maradt a kezdetektől egészen mindmáig; ugyanakkor viszont abban már látványos módosulások figyelhetők meg, hogy a szerző milyen módszertani, elméleti megközelítést alkalmazott. Ezért is sajnálatos, hogy a kötethez nem készült sem bevezető tanulmány, sem utószó, így a szerző nem élt azzal a lehetőséggel sem, hogy saját maga értelmezze ezt a változatosságot és saját, több évtizedes Arany-kutatásainak a tanulságait abból az alkalomból, hogy végre egyhelyütt s egyvégtében olvasható a termés. Így, mintegy ezt pótolandó, maga a recensens tehet vázlatos kísérletet arra, hogy utólag megragadja azokat a közös pontokat s egyúttal azokat az eltéréseket is, amelyek a kötetet jellemzik.

A Németh G. Béla szerkesztette tanulmánykötetben (*Az el nem ért bizonyosság: Elemzések Arany lírájának első szakaszából,*

szerk. NÉMETH G. Béla [Budapest: Akadémiai Kiadó, 1972]) publikált, pályakezdő dolgozat — *A kompozíció harmóniateremtő szerepe az elegico-ódában* (Letészem a lantot) — az 1970–1980-as évek verselemző divatjának köszönhetően még egy strukturalista kiindulású, szoros olvasatot akart adni a kiválasztott versről. Korompay ezután azonban nem a szövegelemzésnek ezt a módszerét követte, noha még a pálya későbbi szakaszán is előfordult, hogy egy-egy Arany-versről igyekezett átfogó értelmezést adni (*Hitvallás az anyagelvűség ellen. Arany János: Honnan és hová?*). Ám ez inkább kivételes pillanat maradt. Érdeklődése ugyanis egyre inkább az egyes versek szöveghatárait messze túllépő, sőt gyakran nem is az irodalmi művekből kinövő, hanem egyéb természetű szövegekre alapozott kérdésekhez vezetett el. Azaz sokkal inkább kontextualista, problémaközpontú tanulmányok bukkantak fel Korompay pályáján, mint például — hogy csak egyetlen, látványos és sikeres példát említsék — az Arany kitüntetéséről szóló dolgozat, amely nem nélkülözte a levéltári kutatást, s ilyenformán az új adatok föltárását sem (*Arany János keresztje: a kitüntetés*). Vagy gondoljunk csak például arra a jelenségre, hogy a szerző számos tanulmányában Arany levelezésének különböző aspektusait vizsgálta, külön figyelmet fordítva egyébként nemcsak a levelekbe foglalt információkra, hanem éppen az onnan kimaradó dolgokra: legyenek ezek akár olyan retorikai eszközök, mint az elhallgatás vagy a parabolisztikus szerkesztés, vagy éppen a hagyatékot gondozó személyeknek (leginkább Arany Lászlónak) a szöveganyagot szelektáló, s onnan bizonyos tematikájú miszisziliseket kihagyó gyakorlata (pl. *A „kegyeletes fiú” textológiája. Az Arany János-levelek kiadástörténetéhez; „De többet erről nem írhatok.” Jegyzetek az Arany–Ercsey-levelezés eltűnt darabjaihoz*). Persze a levelezésre irányuló kiemelt figyelem nyilván nem független attól a ténytől, hogy Korompay vállalkozott az Arany kritikai kiadás hiány-

zó levelezésköteteinek sajtó alá rendezésére, másokkal együtt (a kritikai kiadás 17. és 19. kötetében vett részt sajtó alá rendezőként), tehát ez az anyag jól a kezére állt, s bőven talált bennük megírandó témát.

De említhetnők akár azt is, hogy a pályakezdő dolgozat szigorú okfejtéséhez képest mekkora változás, hogy a szerző még egy olyan tanulmányát is újraközölte, amely játékos módon nyúlt Arany életművéhez: a nagyszalontai kutatások egyik mellékes (bár nyilván fölöttébb kellemetlen) élményéhez kapcsolódva, a szűnyogok esti támadásait elhárító reménytelen küzdelmet egy olyan idézetsorral írta le, amely az Arany János különböző műveiben szereplő szűnyog-émlítéseket szedi csokorba, montázst alkotva belőlük: *Az AJÖM XVII. kiadástörténetéhez*. Ennek a szövegnek a játékoságát persze az magyarázza, hogy eredetileg egy olyan, könyvárusi forgalomba nem kerülő, személyes jellegű emlékkönyvbe készült, amelybe úgy kérték föl a szerzőket, hogy jegyzetelt tanulmányokat írjanak ugyan, de csak maximum két oldal terjedelemben, márpedig ez csakis a feladat kreatív és ötletes felfogása esetén volt lehetséges (*Szabó G. Zoltán 60. születésnapjára*, [szerkesztő nincs feltüntetve], 54 [Budapest: Balassi Kiadó—Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete, 2003. április 9.]). Erre a tényre mint keletkezési körülményre azonban semmi nem figyelmezteti az olvasót, így a szöveg hangütése és finom iróniája, amely jelentősen elüt a kötet többségétől, komoly fejtörést okozhat annak, aki csak itt szembe-sül először ezzel a formabontó tanulmánnyal. Noha egyébként ez a tanulmány — a kiinduló ötlet eredetiségével és elkészítésének akribiájával — tökéletesen belesimul a gyűjtemény többi írása közé.

A válogatás tehát átfogja az egész pályát, és a szerző értekező modorának egészen különböző regisztereit képes megmutatni.

Jól tükrözi egyrészt a különböző aktuális feladatokhoz való igazodást (a kötetben vannak évfordulós konferenciákhoz készült előadások éppúgy, mint recenzió), másrészt viszont komoly problémaérzékenységet mutatnak a — tán mondhatni így — saját kezdeményezésű elemzések, amelyek közül kiemelendők a levelezés funkciójára és a levelezéskiadások szelekciós mechanizmusaira rákérdező dolgozatok. Ezek egyre inkább művelődéstörténeti érdeklődésűnek mutatják Korompay felfogását, s ez valóban módosulás a szövegközpontú verselemzés pályakezdő irányához képest.

Ami viszont ennek a sokféleségnek az egységét mégis megadja, az a szerző hihetetlen akribiája: az Arany-életmű fölényes ismeretében mindenhol igen részletes példaanyaggal dolgozik. Láthatólag kerüli a nem bizonyítható vagy túlságosan nagyívű általánosításokat, s mindig törekszik az adott kérdés megvilágításához szükséges, adatszerű érvelésre. Igen világosan különbséget tud tenni a bizonyítható és a csak valószínűsíthető következtetések között: ennek az egyik csúcsteljesítménye az Arany János egyik létezett, de elveszett fordításának történetét feltáró, újabb dolgozata (*Arany János és Lamennais*). Szigorú logikájú és meggyőző érvezetése azonban soha nem veszíti el a célját, a tárgyalt probléma minél sokoldalúbb, alapos magyarázatát. Sorain pedig mindig átüt az a szilárd meggyőződés, hogy Arany János személyében a magyar költészet egyik legnagyobb alakjáról van szó. A téma iránti szeretet szemérmes, inkább a sorok közé rejtett, mint kimondott megvallása pedig ennek a fontos kötetnek az egyik legfontosabb üzenete, hiszen ez hitelesíti azt a számos filológiai eredményt is, amelyet a gyűjtemény tanulmányainak köszönhetünk.

Szilágyi Márton